

एम.ए. मराठीच्या अध्ययन अध्यापनासाठी वापरण्यात आलेली प्रकल्प पध्दतीचा चिकित्सक अभ्यास

डॉ. प्रकाश अण्णासाहेब देशमुख,
प्रभारी संचालक,
वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
यचममुवि, नाशिक ४२२ २२२

सारांश

विद्यार्थ्यांना आपल्या कार्यानुभवाशी व सर्जनशीलतेशी जोडता येतील अशी कौशल्ये शिकण्याच्या दृष्टीने अभ्यासक्रमात उपयोजित कौशल्यांचा समावेश करण्यात आला होता. त्याचाच एक भाग म्हणून एम.ए. मराठी साठी प्रथम व द्वितीय वर्षाला प्रत्येकी १०० गुणांचा प्रकल्प अभ्यास करणे अनिवार्य करण्यात आले होते. प्रकल्प अभ्यासामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये स्वअनुभव घेता येतात. सहअध्यायींबरोबर चर्चा करून अनुभव समृद्ध करता येतात. अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत अध्यापन शास्त्रीय दृष्टीकोनातून प्रकल्प अभ्यास पध्दतीचे महत्त्व विषद करण्यात आले आहे.

१) प्रस्तावना

एम.ए.मराठी या शिक्षणक्रमातून मिळालेल्या ज्ञानाचे उपयोजन करता यावे त्यासाठी विद्यार्थ्यांनी प्रकल्प अभ्यासाच्या संदर्भात प्रश्नांना दिलेल्या प्रतिसादावरून प्रगल्भ पध्दतीने विद्यार्थ्यांना ज्ञानाची जोड प्रात्यक्षिकाशिवाय देता येणे. त्या अन्वये प्रकल्प अभ्यासाची अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेतील उपयुक्तता तपासली असता अध्यापन शास्त्रीय दृष्टीकोनातून प्रकल्प अभ्यास पध्दतीचे महत्त्व अनन्य साधारण असल्याचे याद्वारे दिसून येते.

२) शोध निबंधाची उद्दिष्टे

- (१) अध्ययन अध्यापनात प्रकल्प पध्दतीची उपयुक्तता तपासणे.
- (२) विद्यार्थ्यांना उपयोजित कौशल्य आत्मसात करण्यासाठी वापरण्यात आलेल्या प्रकल्प पध्दतीचे मूल्यमापन करणे.
- (३) क्रियात्मक कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने प्रकल्प पध्दतीचे महत्त्व अभ्यासणे.

शोध निबंधासाठी वापरलेली संशोधन पध्दती

प्रकल्प पध्दतीची उपयुक्तता तपासण्यासाठी एम.ए.मराठी शिक्षणक्रमास प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांकडून

प्रतिसाद घेण्यासाठी सर्वेक्षण पध्दतीचा वापर करण्यात आला. एकूण विद्यार्थ्यांच्या नमुना गटांपैकी ९७७ विद्यार्थ्यांनी प्रतिसाद दिला. प्रतिसाद दिलेल्या विद्यार्थ्यांकडून प्रकल्प अभ्यासाच्या परिणामकारकतेविषयी माहिती संकलित करण्यासाठी प्रश्नावली या साधनाचा वापर करण्यात आला. प्रश्नावलीत विचारलेल्या प्रश्नास दिलेल्या प्रतिसादावरून प्रकल्पाच्या अभ्यासाच्या उपयुक्ततेविषयी निष्कर्ष काढण्यात आले.

प्रतिसाद दिलेल्या विद्यार्थी गटाची वैशिष्ट्ये

- १) विद्यार्थी या शिक्षणक्रमास प्रवेश घेता आला. त्यामुळे वाणिज्य, विज्ञान तसेच इतर शाखांमधील विद्यार्थ्यांना हा शिक्षणक्रम पूर्ण करता आला.
- २) प्रतिसाद दिलेल्या एकूण विद्यार्थी संख्येचा विचार करता पुरुषांपेक्षा स्त्रियांची संख्या जास्त आहे.
- ३) शैक्षणिक पात्रता व अनुभव यामध्ये विविधता आहे.

प्रकल्प पद्धतीचे फायदे

- १) प्रकल्पामुळे अधिक वाचनाची संधी प्राप्त झाली. नवीन संदर्भ साहित्याचा परिचय झाला. महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यातील दैवते, प्रथा व परंपरा यांच्या अधिक जवळ जाता आले. भाषांतर विद्येचे महत्त्व लक्षात आले तर प्रमाणभाषा व बोली भाषा यांचे परस्पर संबंध व संकल्पना माहिती झाल्या.
- २) प्रकल्प अभ्यासामुळे चित्रपट, नाटक, समीक्षा या विषयाशी जवळीक साधता आली. माध्यमांचा इतिहास, वाटचाल शोध व बोध यांची हाताळणी करता आली. मराठीची पूर्व परंपरा व आधुनिक प्रशासनिक मराठी ह्यामधील फरक विद्यार्थ्यांच्या लक्षात आला.
- ३) विषयाचे नाविन्य लक्षात आले व संशोधन वृत्ती वाढीस लागली. संदर्भ साहित्य यांचा परिचय झाला.
- ४) प्रकल्प अभ्यासामुळे विविध क्षेत्रांबद्दलची संपूर्ण माहिती मिळाल्याने त्या विषयाच्या गाभ्यापर्यंत पोहोचण्यास मदत झाली.
- ५) प्रकल्पासाठी वापरलेले संदर्भ साहित्य, प्रत्यक्ष स्थळभेट व अनुभव यामुळे विचारलेल्या प्रश्नांना आत्मविश्वासाने उत्तर देता आले. मौखिक परीक्षेसाठीची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण झाली.

सारांश

अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेमध्ये प्रकल्प अभ्यासाची उपयुक्तता तपासता यावी यासाठी शोध निबंधाचे काम हाती घेतले होते. प्रकल्पाच्या अभ्यासामागील उद्दिष्टे कितपत साध्य झाली हे विद्यार्थ्यांनी दिलेल्या प्रतिसादावरून दिसून आले. प्रकल्प अभ्यासामुळे विद्यार्थ्यांची क्रियात्मक कौशल्ये वृद्धीगत झाली. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना प्रकल्प अभ्यासाद्वारे

अनेक कौशल्ये या पध्दतीमुळे प्राप्त करुन घेता आली. यावरुन अध्ययन अध्यापनाच्या प्रक्रियेमध्ये अध्यापन शास्त्रीय दृष्टीकोनातून प्रकल्प अभ्यास पध्दतीचे महत्त्व विशद होते.

संदर्भ

- १) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचा एम.ए.मराठी अभ्यासक्रम आराखडा वर्ष २०११.
- २) प्रकल्प अभ्यास - यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
- ३) एम.ए.मराठी शिक्षणक्रम मूल्यमापन शोध प्रबंध, विभागीय केंद्र, मुंबई २०१४.
- ४) भिंताडे वि.रा. (१९८९) शैक्षणिक संशोधन पध्दती - नूतन प्रकाशन पुणे.
- ५) <http://ycmou.digitaluniversity.ac.in>

Critical Inquiry, July-Sept.२०१२, Volume IV, Issue - III

GOEIIRJ